

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
АСОЦІАЦІЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ
РАДА ДИРЕКТОРІВ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ
ЦЕНТРІВ АКАДЕМІЙ НАУК – ЧЛЕНІВ МААН

БІБЛІОТЕКА. НАУКА. КОМУНІКАЦІЯ

СТРАТЕГІЧНІ ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК

Матеріали міжнародної наукової конференції
(Київ, 3–5 жовтня 2017 р.)

КИЇВ 2017

КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ НАУКОМЕТРІЇ

COGNITIVE ASPECTS OF SCIENTOMETRICS

Обґрунтовано доцільність використання когнітології при проведенні якісних (експертних) і кількісних (бібліометричних) методів оцінювання результативності наукової діяльності.

The expediency of use of cognition in qualitative (expert) and quantitative (bibliometric) methods of evaluation of the scientific activity's effectiveness is substantiated.

Ключові слова: бібліопсихологія, когнітологія, наукометрія, аналітика.
Key words: bibliopsychology, cognitive science, scientometrics, analytics.

Проблема оцінювання наукової праці має давнє коріння. Сучасні підходи до визначення результативності наукової діяльності є результатом тривалої еволюції форм і методів самої наукової праці [1, 3]. Водночас слід зазначити, що термін «наукометрія» був уведений 1969 році В. Налімовим. Він визначав предметом цієї наукової дисципліни є кількісні методи вивчення розвитку дослідницької діяльності як інформаційного процесу [2]. Позитивно оцінюючи роботи В. Налімова як одного з фундаторів наукометрії, слід констатувати і негативну роль наведеного ним визначення цього терміну. Воно зорієнтувало подальші дослідження в цій сфері на «нумерологічний» шлях розвитку і призвело до появи методик оцінювання ефективності науки, які недостатньо враховували змістовні аспекти дослідницької роботи, будучи комбінацією різного роду формальних показників.

Альтернативним підходом до визначення результативності наукової діяльності є *експертне рецензування* [3]. Нині набула поши-

рення точка зору, згідно якої експертиза може дати об'єктивну оцінку наукових результатів лише за наявності спеціально сформованих експертних рад і низки бібліометричних показників, які слугують джерельною базою для підтримки прийняття рішень експертами [4-5]. Однак, при цьому недостатня увага приділяється когнітивним аспектам експертизи результативності дослідницької діяльності.

Нами розглядається бібліопсихологічна теорія М. Рубакіна як підґрунтя для використання когнітології в наукометричних дослідженнях. Основу теорії складають сформульовані вченим, на початку ХХ ст., п'ять законів бібліопсихології: «Закон Семона», «Закон Гумбольдта-Потебні», «Закон Тена», «Закон консонансу та дисонансу емоцій» й «Закон Геннекена».

Відповідно до першого з них, кожна особа в процесі читання будує власну проєкцію книги. «Закон Гумбольдта-Потебні» базується на лінгвофілософській концепції, згідно якої будь-яке слово сприймається конкретним індивідуумом не точно так, як іншим. Третій закон бібліопсихології, – «Закон Тена», – стверджує, що сприйняття інформації значною мірою визначається навколишнім середовищем і темпоральною (часовою) зумовленістю. «Закон консонансу та дисонансу емоцій» акцентує увагу на тому, що слово сприймається позитивно або негативно залежно від того, які емоції переважають у читача. Бібліопсихологічний «Закон Геннекена» стверджує, що будь-який текст справляє найсильніший вплив на того читача, психічна організація якого якнайближче схожа з психічною організацією автора тексту.

В цілому бібліопсихологічна теорія М. Рубакіна констатує неозначеність відповідності між задумом автора, викладеним текстом і сприйняттям цього тексту читачем. Ідеї М. Рубакіна випереджали час і не були належним чином використані. Їх відродження стало можливим з появою когнітології – міждисциплінарного наукового напрямку, що об'єднує теорію пізнання, психологію, нейрофізіологію, лінгвістику та теорію штучного інтелекту. Припускаємо, що сьогодні М. Рубакін використав би термін «когнітологія», а не «бібліопсихологія».

Наступний крок у розробці когнітивних аспектів комунікації

зроблено Ю. Шрейдером [7]. Аналізуючи співвідношення категорій «інформація» та «знання», він акцентував увагу на тому, що в загальному випадку вони не є тотожними. Знання співвідносяться з людиною і є невід'ємним від особистості, а інформація тлумачиться як вербалізована форма знання, що має суспільний характер. Тому формальна передача інформації не може вкласти знання в людину. Для її адекватного відтворення необхідні додаткові когнітивно орієнтовані дані, тож у випадку експертного оцінювання ефективності науки такими даними є бібліометричні показники. Останнє спричиняє нас до висновку про те, що когнітивні аспекти наукометрії потребують інтеграції якісних (експертних) і кількісних (бібліометричних) методів оцінювання результативності наукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Жмудь Л. Я. Зарождение истории науки в Античности / Л. Я. Жмудь. – СПб: Изд. Рус. христ. гум. ин-та, 2002. – 424 с.
2. Налимов В. В. Наукометрия. Изучение развития науки как информационного процесса / В. В. Налимов, З. М. Мульченко. – Москва : Наука, 1969. – 192 с.
3. Мриглод О. І. Про вимірювання наукової ефективності / О. І. Мриглод, Р. Кенна, Ю. В. Головач, Б. Берш // Вісн. НАН України. – 2013. – № 10. – С. 76-85.
Копанева В. О. Методи оцінки результатів наукової діяльності / В. О. Копанева // Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.). – К., 2013. – С.343-345.
4. Наукометрія: методологія та інструментарій / Л. Костенко та ін. // Вісн. Книжкової палати. – 2015. – №9. – С. 25-29.
Рубакин Н. А. Психология читателя и книги / Н. А. Рубакин. – М.: Книга, 1977. – 263 с.
5. Шрейдер Ю. А. Социальные аспекты информатики / Ю. А. Шрейдер // НТИ. Сер. 2: Информ. процессы и системы. – 2010. – № 2. – С. 18-27.

УДК 004.67

Крючин Андрій Андрійович

Kriuchyn Andrii

заступник директора

Deputy Director

Інститут проблем реєстрації інформації НАН України

Institute for Information Recording of the NAS of Ukraine

доктор технічних наук

Doctor of Technical Sciences

професор, член-кореспондент НАН України

Professor, Corresponding Member of the NAS of Ukraine

Мініна Наталія Микитівна

Minina Nataliia

науковий співробітник

Research Fellow

Інститут проблем реєстрації інформації НАН України

Institute for Information Recording of the NAS of Ukraine

Добровська Світлана Валентинівна

Dobrovs'ka Svitlana

молодший науковий співробітник

Junior Research Fellow

Інститут проблем реєстрації інформації НАН України

Institute for Information Recording of the NAS of Ukraine

Овсієнко Людмила Миколаївна

Ovsiienko Liudmyla

провідний інженер

Leading Engineer

Інститут проблем реєстрації інформації НАН України

Institute for Information Recording of the NAS of Ukraine

ВИКОРИСТАННЯ РЕФЕРАТИВНОЇ БАЗИ ДАНИХ «УКРАЇНІКА НАУКОВА» ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ НАУКОМЕТРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

THE USING OF THE «UKRAINIKA NAUKOVA» ABSTRACT DATA BASE FOR SCIENTOMETRIC INVESTIGATIONS

Проаналізовано методи оцінки наукової діяльності. Розглянуто міжнародні реферативні ресурси та показано значення реферативної бази даних «Україніка наукова» для проведення наукометричних досліджень.